

Міністерство освіти і науки України
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до самостійної роботи з дисципліни
«Українська мова за професійним спрямуванням»
для студентів спеціальності
144 «Теплоенергетика»

Затверджено на засіданні кафедри
української мови та мовної підготовки
іноземних громадян
Протокол № 9 від 21 жовтня 2020 р.

Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» для студентів спеціальності 144 «Теплоенергетика» / уклад: І.В. Мілева, М.О. Ходаківська. – Харків : ХНУБА, 2020. – 39 с.

Рецензент Т.В. Креч

Кафедра української мови
та мовної підготовки іноземних громадян

ВСТУП

З урахуванням мовної ситуації в Україні й законодавчо визначених функцій української мови і мов національних меншин державна мовна політика сьогодення спрямована на поширення української мови в усіх сферах спілкування, зокрема й професійного. На часі важливо розробити практичні завдання, що б допомагали сучасному студенту, який має намір опанувати основи менеджменту, а також публічного управління та адміністрування, вивчати українську мову у векторі комунікативного процесу.

Методичні рекомендації розраховані насамперед на самостійну (позааудиторну) роботу студентів. Запропоновані теми охоплюють той матеріал, який студенти можуть опрацювати не в аудиторії під керівництвом викладача, а самостійно у зручний час, адже завдання зазвичай передбачають витрату немало часу й творчий підхід.

Підготовка запропонованих методичних рекомендацій зумовлена браком навчальної літератури, оскільки, хоча й навчальною програмою виділено чимало годин на самостійну роботу, немає достатньо джерел, у яких би повно й раціонально були подані завдання для самостійної роботи студентів спеціальностей 144 «Теплоенергетика».

Розробка й систематизація запропонованих завдань зумовлені такими чинниками: розширення сфери мовознавчих досліджень, зміни в «Українському правописі», необхідність розвитку комунікативних навичок, «наступ» жаргонізованої мовної сфери тощо.

Мета навчання полягає не лише в теоретичних знаннях щодо мовного законодавства, основних положень Концепції державної мовної політики, а й у свідомому практичному оволодінні українською літературною мовою, здебільшого у сфері професійного й наукового спілкування, в умінні реалізувати мовні навички не лише в писемній, а й усній формах, у здатності користуватися науковою, довідковою літературою, а також складати власні основні форми наукового мовлення.

Важливо підтримати думку мовознавців про те, що одна з важливих проблем нашого суспільства – це проблема української мови у вищій школі. Для студентів закладів вищої освіти, зокрема й спеціальностей 144 «Теплоенергетика», важливо не лише виробити навички вільного володіння державною мовою у професійній сфері, а й звернути увагу на наукове бачення мови як системи. Тому необхідно зосередитися на фахових терміносистемах, професійній фразеології, на шліфуванні культури мовного спілкування, етикеті професійної комунікації тощо.

Матеріали підготовлені згідно з вимогами нового навчального процесу і створені з урахуванням результатів наукового опису різних ділянок мовної структури, які має в своєму розпорядженні українське мовознавство.

ТЕМА 1

ПОНЯТТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ. ВИДИ МОВНИХ НОРМ

Мета: формування уявлень про особливості сучасної української літературної мови, українсько-російського білінгвізму, знайомство з Концепцією державної мовної політики, удосконалення знань про норми української мови, їхні види.

Основні поняття й терміни: Конституція України, Концепція державної мовної політики, мовне законодавство, мовна ситуація в Україні, білінгвізм (суржик), мовні норми.

1. Пригадайте й запишіть, коли в Україні державною писемною була чужа за походженням мова. З якими подіями це було пов'язане?

2. Прочитайте 10 статтю Конституції України. Чи внесли б ви якісь зміни? Обґрунтуйте думку.

Стаття 10. Державною мовою в Україні є українська мова.

Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.

Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування.

Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом.

3. Прочитайте розвідку Андрія Полякова «Порівняння мовного законодавства деяких європейських країн та України». Доповніть її інформацію про непростий стан мови в інших державах. Висловіть власні міркування про стан української мови в країні.

***

Питанням захисту рідної мови опікуються в багатьох країнах, закріплюючи на законодавчому рівні статус державної мови і норми її використання.

Розгляньмо приклади мовного законодавства деяких країн і порівняймо їх із чинними нормами в Україні.

Естонія

Після здобуття незалежності перед Латвією, Литвою та Естонією постало завдання подолати росифікацію, що її зазнали ці країни під час радянської окупації. Це завдання втілювалося у законодавстві балтійських країн. Зокрема, в Естонії перший закон про мову, ухвалений у 1989 році, мав перехідний характер. Він ставив за мету тимчасово закріпити принцип естонсько-російського білінгвізму, що на той момент було важливим кроком для підвищення статусу естонської мови. Наприклад, закон закріпив право клієнтів і споживачів сфери

послуг обирати мову обслуговування, що на практиці змушувало одномовних російськомовних жителів вивчати естонську.

У 1995 році було ухвалено новий закон про мову, в якому естонську мову визнано єдиною державною, а всі інші мови вважають іноземними.

Польща

Польська Республіка, хоч і була позбавлена самостійності у зовнішній політиці під час перебування в соціалістичному „таборі”, але не втрачала незалежності, а польська ідентичність не підлягала сумніву. До того ж це одна з найбільш моноетнічних країн Європи – 96,74% населення, згідно з переписом 2012 року, ідентифікували себе як поляки. І тим не менше, тут існує закон „Про польську мову”, який проголошує захист польської мови та її популяризацію у світі. Звісно ж, польську проголошено єдиною державною мовою. Зазначено, що всі назви товарів і послуг, пропозицій, гарантійних умов тощо слід надавати польською мовою. Також польською повинні бути всі написи в публічних інституціях і в громадському транспорті. Закон визначає повноваження Ради польської мови, яка не менше ніж двічі на рік звітує Сейму та Сенату про стан захисту польської мови.

Франція

Здавалося б, французам не варто хвилюватися про рідну мову – мову світової літератури та науки. Втім, і в цій країні діє закон про використання французької мови. Зокрема, у ньому зазначено, що використання французької мови є обов'язковим для оголошень, презентацій, інструкцій до товарів, письмової, усної чи аудіовізуальної реклами. Крім того, всі написи й оголошення, розміщені на вулицях та в громадському транспорті, мають бути французькою мовою.

Україна

А що ж у нас? У нас досі діє сумнозвісний закон „Про засади державної мовної політики”. Сам текст закону – взірць неприхованого маніпулювання. Наприклад:

„Тести для зовнішнього оцінювання якості освіти укладають державною мовою. За бажанням особи тести надають у перекладі на регіональну мову або мову меншин...” (Ст. 20);

„Результати науково-дослідних робіт оформлюють державною, регіональною мовою або мовою меншин, іншою мовою – за вибором виконавців робіт” (Ст. 21);

„Рекламні оголошення, повідомлення та інші форми аудіо- і візуальної рекламної продукції виконують державною мовою або іншою мовою на вибір рекламодавця” (Ст. 26)

І так майже в кожній галузі суспільних відносин, які регулює закон, трапляються ці „або”, які перетворюють закон на відверту шизофренію. Адже з таким самим успіхом законодавець міг написати просто „будь-якою мовою”, а сам закон назвати законом про відмову від будь-якої державної політики.

Попри те, що ще в 2014 році Верховна Рада проголосувала за скасування цього „закону Колесніченка-Ківалова”, він досі успішно діє. А якщо ми

порівняємо його з відповідним законодавством країн Балтії, то дійдемо невтішного висновку: на законодавчому рівні у нас взагалі відсутня стратегія формування політичної нації на ґрунті української мови. І поки цей горезвісний закон не скасовано, годі сподіватись, що ми рухаємося тим шляхом, який пройшли країни Східної Європи. У кращому випадку ми не рухаємося взагалі, у гіршому – чекаємо лише нагоди, щоби повернутися до колоніального статусу.

4. Прочитайте відроджувані синоніми, які становлять власне українські слова, що були призабуті, але останнім часом їх почали активно використовуватись. Які з них Ви вживаєте? Як Ви ставитеся до таких „відроджених слів”?

Бігун – полюс, валіза – чемодан, відсоток – процент, водограй – фонтан, двірць – вокзал, двозвук – дифтонг, двоспів – дует, книгозбірня – бібліотека, летовище – аеропорт, мапа – карта, оплески – аплодисменти, підсоння – клімат, поземний – горизонтальний, прямовисний – вертикальний, поступ – прогрес, рівнобіжний – паралельний, робітня – майстерня, світлина – фотокартка, середник (розділовий знак) – крапка з комою, хідник – тротуар, часопис – журнал, чинник – фактор.

5. Перепишіть текст, зважаючи на орфографічні й пунктуаційні норми.

1) (В,У) госп(о,а)дарстві України електро(-)енергетика відіграє дуже важливу роль. Майже половина (в,у)сього перви(н,нн)ого палива (вугілля, нафта, газ, уран), яке має Україна(,) або одержує з інших країн, а також енергія річок витрача(є,ю)ться на виробництво електро- і теплоенергії. Електро(-)енергетика забезпечує (в,у)себічний науково-технічний прогрес у всіх виробництвах, покращує умови праці та побуту. Розвиток електро(-)енергетики, будівництво потужних електро(-)станцій сприяють створенню нових промислових вузлів. Окремі галузі промисловості тер(и,і)торіально тяжіють до джерел дешевої електроенергії.

2) Електроенергія (у,в) Україні виробляється тепловими (ТЕС), гідравлічними (ГЕС і ГАЕС) (й,і) атомними станціями (АЕС). (В,У) останні роки електро(-)станції України виробляють близько 180 мільярд(и,ів) кіловат на рік електро(-)енергії при загальній потужності електро(-)станцій 52,8 мільйо кВт. На теплові електростанції припадає до 49% виробництва електроенергії, атомні - 44%, на гідроелектростанції - близько 7%.

3) Серед теплових електростанцій виділяють теплоелектроцентралі (ТЕЦ), де крім електроенергії одержують і тепло, що вдвічі підвищує коефіцієнт використання палива в порівнянні з державними районними електростанціями (ДРЕС), які виробляють тільки електроенергію.

Форма контролю: контрольна робота.

ТЕМА 2
ОСНОВИ КУЛЬТУРИ МОВИ.
СЛОВНИКИ В ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ

Мета: формування уявлень про основні критерії культури мовлення (правильність, логічність, точність, чистота, змістовність, естетичність тощо) та правильність як критерій, що регулює норми на всіх структурних рівнях, удосконалення вмінь усного й писемного етикетного спілкування, вироблення навичок роботи зі словниками.

Основні поняття й терміни: критерії культури мовлення (правильність, логічність, точність, ясність, доступність, виразність, естетичність, доречність, змістовність), словник.

1. Заповніть таблицю, правильно встановлюючи відповідність: 1) назва критерію культури мовлення; 2) тлумачення (визначення) критерію. Запишіть приклади порушень критеріїв культури, спостерігаючи за мовленням студентів.

Критерії	Визначення	Приклади порушень
Правильність	Зрозумілість мовлення для адресата	<i>П'ятдесяти, а не п'ятидесяти, у слові навчАння наголошений другий склад, а не третій.</i>
Точність	Використання різноманітних мовних засобів	
Логічність	Дотримання мовних норм	
Виразність	Повне розкриття думки без зайвих слів	
Змістовність	Відповідність засобів мови меті й умовам спілкування	
Доречність	Правильність смислових зав'язків між словами	
Естетичність	Уникнення ненормативних елементів	
Ясність і доступність	Добір слів з метою найточнішою передачі змісту висловлювання	
Чистота мови	Неприйняття літературною мовою образних для людини мовних засобів	

2. Прочитайте текст. Визначте наявні помилки. Схарактеризуйте текст щодо дотримання всіх критеріїв культури мовлення (правильність, точність, логічність, доступність, виразність, змістовність тощо). Який критерій порушено найчастіше?

Будь яка зміна режимів роботи напірних трубопроводів (вода, газопостачання; теплові мережі) завжди супроводжується динамічною зміною швидкості, тиску та іноді температури.

Можливо нагадати, що рух рідини та електричного струму описується однаковими рівняннями. Прилади для виміру напруги та сили електричного струму мало інерційні і їх частотні характеристики (величина параметра відповідності, який вимірюють частотні зміни, так звана тарирована крива) відомі та легко встановлюються експериментально. В той час як прилади для виміру швидкості, температури, тиску мають тільки статичну тарировку

Таким чином параметри перехідних динамічних процесів вимірюють с деякою похибкою, величина якої невідома. І якщо для експлуатації інженерних споруд це не критично, то для наукових досліджень це не припустимо. Щоб ліквідувати цей недолік запропоновано наступне.

Визначення дійсного значення параметрів перехідних процесів (тиску, швидкості, температури) в залежності від їх частотної характеристики.

3. Прочитайте словникові статті з реєстровим словом *імпульс*. Подумайте, з якого типу словника вони виписані.

1. ІМПУЛЬС, у, чол.

1. Внутрішній поштовх, спонукання до якої-небудь дії. Ціла балада [«Причинна»] вилася у Шевченка з одного імпульсу, з одного сильного душевного настрою (Іван Франко, XVI, 1955, 269); Вона була дівчина на свій вік розумово незвичайно розвинена, повна імпульсів і жадоби до науки й діла (Ольга Кобилянська, III, 1956, 129); Вона хотіла круто повернутись і йти назад... Але, скоряючись якомусь.. імпульсові, жінка не повернулася (Олесь Донченко, III, 1956, 429).

2. фізл. Раптове й короткочасне збудження в нервових елементах, зумовлене їх подразненням і спрямоване на виконання певних дій. Нервова система подає імпульси для скорочення м'язів (Шкільна гігієна, 1954, 67); Нервові імпульси, що надходять до кори головного мозку при скороченні м'язів, підвищують її збудливість (Методика викладання анатомії..., 1955, 75).

3. фіз. Кількість руху, яка дорівнює добуткові маси тіла на його швидкість.

2. Импульс импульс

3. Импульсом або вектором кількості руху в класичній механіці називається міра механічного руху тіла, векторна величина, що для матеріальної точки дорівнює добутку маси точки на її швидкість та має напрямок швидкості.

У Міжнародній системі одиниць СІ одиницею імпульсу є кг·м/с, в системі СГС — [г·см/с].

Сума векторів імпульсу тіл для будь-якої замкнутої системи є величиною сталою.

4. Імпульс.ч.

4. Випишіть словникові статті з реєстровими словами *змішувач, турбулентність, фільтрація* зі словників різних типів (за вибором). Проаналізуйте зміст і структуру цих статей.

5. Складіть термінологічний словник за фахом.

Форма контролю: контрольна робота.

ТЕМА 3 ОСНОВИ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ

Мета: удосконалення теоретичних знань щодо українського правопису, вироблення навичок правильного письма, знайомство з новою редакцією українського правопису (2019 р.).

Основні поняття й терміни: український правопис, орфографічні норми, типи орфограм, пунктуаційні норми.

1. Підготуйте інформацію про основні зміни в новому українському правописі (2019 р.). На такі дві основні групи поділяють зміни? Висловіть свою позицію щодо змін в правописі.

2. Виконайте тестові завдання, звертаючи увагу на особливості орфографічних норм в українській мові.

1. Укажіть, у якому рядку всі слова пишуться з *ь*.

- а) брен..кіт, дон..ка, нян..ка, кобзар.., с..огодні;
- б) т..мянний, різ..бяр, радіст.., с..міх, корис..тю;
- в) снит..ся, косит..ся, лял..ці, виховател..ці, дівчинон..ці;
- г) київс..кий, с..вято, тіл..ки, здаєт..ся, Натал..чин.

2. Укажіть, у якому рядку у всіх словах пропущено літеру *е*.

- а) п..ч..ніг, х..тренький, мат..мат..ка, тр..вога, к..п'яток;
- б) бр..ніти, бл..щати, л..ман, м..лькати, к..сіль;
- в) д..таль, д..р..вце, тихес..нько, к..рувати, д..путат;
- г) ц..тата, кор..чнюватий, крол..к, сл..вов..й, п..рій.

3. Виберіть рядок, у якому в усіх словах приголосні звуки подвоюються.

- а) буд..а, бравіс..імо, фін.., брут..о, бул...а;
- б) інтермец..о, барок..о, Ізабел..а, пен..і, Брюс..ель;
- в) клас..., ідил..ія, Апол..он, віл..а, андор..ський;
- г) Марок..о, ір..аціональний, Рус..о, Ват.., ман..а.

4. *Виберіть рядок, у якому всі слова слід писати з апострофом.*

- а) з..юрмитися, миш..як, верхів..я, п..едестал, п..юре;
- б) Б..єлгород, Захар..їн, Монтеск..є, Руж..є, В..язьма;
- в) мавп..ячий, тьм..яний, з..ясувати, роз..яснити, пів..яблука;
- г) голуб..я, подвір..я, бур..ян, довір..я, дит..ясла.

5. *У якому рядку в усіх словах відбулося спрощення приголосних?*

- а) тріснути, тижневик, контрастний, пестливий, улесливий;
- б) рідкісний, ненависний, комендантський, якісний, захисний;
- в) форпостний, пісний, кількісний, баластний, обласний;
- г) улесливий, цілісний, серце, шелеснути, власний.

6. *Виберіть рядок, у якому в усіх словах подвоюється буква н.*

- а) електрон..ий, ешелон..ий, лимон..ий, колон..ий, однозмін..ий;
- б) бездоган..ий, лавин..й, смажен..ий, левин..ий, освітлен..ий;
- в) антен..ий, годин..ик, огнен..ий, страшен..ий, священ..ик;
- г) олов'ян..ий, орлин..ий, зчеплен..ий, латун..ий, височен..ий.

7. *У якому рядку в усіх словах відбувається чергування у/в?*

- а) уголос, умирати, укусити, умова, указка;
- б) урожай, уранці, усмішка, устигати, учитель;
- в) учорашній, усякий, уперед, уміння, уночі;
- г) умова, упоратися, указати, узимку, Ужгород.

8. *Укажіть рядок, у якому в усіх словах слід писати літеру е.*

- а) пр..стрій, пр..блуда, при..нишклий, пр..вілей, пр..язнь;
- б) пр..міальний, п..р..дмістя, пр..д'явник, пр..милий, пр..года;
- в) пр..мудрість, пр..стол, пр..дивний, пр..красний, пр..док;
- г) п..р..дбачати, пр..гаряче, п..редній, пр..вітати, пр..з..нтація.

9. *Укажіть, у якому рядку всі слова пишуться з апострофом.*

- а) кар..єра, комп..ютер, б..юро, б..джет, куп..юра;
- б) бар..єр, прем..єр, п..еса, інтерв..ю, п..юре;
- в) інтер..єр, грав..юра, б..юрократизм, кур..єр, п..едестал;
- г) ф..юзеляж, ін...екція, об..єкт, прем..єра, об..єктив.

10. *З'ясуйте, у якому рядку допущено орфографічну помилку:*

- а) бюджет, суб'єкт, Мольєр, компаньйон, комп'ютер;
- б) Ньютон, мільярд, п'єса, краков'як, ін'екція;
- в) капюшон, об'єкт, кар'єра, прем'єра, порт'єра;
- г) інтер'єр, гравюра, більярд, кур'єр, п'єдестал.

11. *Знайдіть рядок, у всіх словах якого на місці пропущених букв слід писати літеру о:*

- а) л..пух, с..кира, допом..гти, м..настир, перел..мити;

- б) г..нчар, р..па, к..чан, б..гаття, г..рячий;
- в) пр..світа, б..гатство, х..азяїн, к..місія, г..разд;
- г) к..жан, г..лубка, р..зумний, перем..гти, р..бота.

12. *Визначте рядок, у всіх словах якого на місці пропущених букв слід писати літеру с:*

- а) ро..пис, вро..сип, ..цементувати, ..формувати, ро..чин;
- б) ..тискач, ..чепити, ро..кис, ..прожогу, ..пад;
- в) ..кат, ..ковзко, не..проста, бе..платно, ..хов;
- г) бе..крилість, ..сох, ..чавити, ..шити, ро..тин.

13. *Визначте, в усіх словах якого рядка слід писати літеру и:*

- а) бл..зенько, ос..литися, справ..длиий, д..ректор, зш..вати;
- б) дал..ч, неприм..ренний, зв..чайний, сп..нити, квіт..нь;
- в) зн..сти, ущ..мити, зат..кти, ос..ледець, ст..лити;
- г) кр..ниця, заст..лати, оц..нкований, відд..рати, бр..ніти.

14. *Виберіть рядок, у всіх словах якого на місці пропущених букв слід писати літеру і:*

- а) щ..лина, к..льце, г..рник, щ..тка, м..тла;
- б) щ..т, сн..п, ч..тко, ч..сто, ш..шкар;
- в) окр..п, заб..рати, слідоп..т, розк..ш, підп..рка;
- г) пог..дний, ш..стдесят, к..стлявий, скр..пка, гр..б.

15. *Виберіть рядок, у якому порушено правило правопису іношомовних слів:*

- а) інститут, позиція, цирк, шифер, режим;
- б) коридор, графин, вимпел, кипарис, кит;
- в) мигдаль, миля, скипидар, сприт, шпиталь;
- г) калмик, кинджал, кисет, Мексика, ажиотаж.

16. *Знайдіть рядок, у якому допущено помилку в передачі російських власних назв українською мовою:*

- а) Пушкін, Бондарев, Гагарін, Бородіно, Нікітін;
- б) Чичиков, Цимлянське, Радищев, Углич, Титов;
- в) Сибір, Симбірськ, Синельников, Тихоміров, Твердохлебов;
- г) Сидоров, Лермонтов, Некрасов, Щепкін, Сергєєв.

17. *Виберіть рядок, у якому всі складні слова пишуться разом:*

- а) ново(будова), біло(сніжний), залізо(бетон), всюди(хід), вічно(зелений);
- б) перекоти(поле), південно(східний), життє(дайний), лісо(степ), густо(синій);
- в) жовто(гарячий), машинно(тракторний), північно(східний), темно(зелений);
- г) сніжно(білий), глухо(німий), хитро(мудрий), зло(ворожий).

18. *Виберіть рядок, у якому допущено помилку:*

- а) напіввідкритий, напів'ява, пів відра, пів держави, півавтомат;
- б) напівфабрикат, пів року, пів'яблука, півоберт, пів лимону;
- в) пів літра, пів огірка, пів Харкова, пів слова, півусміх;
- г) напів темрява, пів неба, пів Києва, пів вікна, півгодини.

19. *В усіх словах якого рядка в родовому відмінку однини слід писати літеру а:*

- а) листопад (опадання листя), сніг, Донець, інстинкт, ідеалізм;
 б) Луганськ, квітень, викладач, місяць, ураган;
 в) Дністер, інвентар, листопад (місяць), міліметр, ом;
 г) зошит, варіант, циферблат, ювілей, стіл.
20. В усіх словах якого рядка в родовому відмінку однини слід писати літеру у:
- а) інститут, варіант, зошит, вчитель, префікс;
 б) мрамур, Дунай, старт, туризм, вітер;
 в) Ужгород, березень, посібник, стілець, комп'ютер;
 г) Київ, хліб, кінець, лиман, слід.
21. Виберіть рядок, у якому всі подані в дужках слова набувають у словосполученні закінчення -а:
- а) два (раз), чотири (обережок);
 б) півтори (змiна), три (місяць);
 в) два (острів), два (озеро);
 г) півтора (зошит), три (рядно).
22. З'ясуйте, у якому рядку всі прислівники пишуться разом:
- а) за(видна), до(чиста), по(іншому), з(малку), по(осінньому);
 б) по(тиху), на(сухо), від(давня), з(далеку), по(просто);
 в) з(гарячу), по(малу), на(чисто), по(новому), по(твоєму);
 г) по(довгу), за(молоду), по(моєму), по(всякому), по(вовчи).
23. З'ясуйте, у якому рядку всі слова пишуться окремо:
- а) без(ладу), в(ногу), до(загину), на(бігу), на(дворі);
 б) на(відчай), на(льоту), на(мить), на(вшпиньки), на(скаку);
 в) без(відома), в(міру), до(вподоби), на(вибір), по(змозі);
 г) на(нівець), по(правді), по(черзі), уві(сні).
24. Визначте, у якому рядку допущено помилку в правописі слова:
- а) попідтинню, упритул, насамперед, повік-віків, будь-що-будь;
 б) вглиб, поодинці, рано-вранці, хоч-не-хоч, день у день;
 в) учвал, напам'ять, по-новому, сам на сам, раз-по-раз;
 г) чимскоріш, наопашки, по-дружньому, врешті-решт, всього-на-всього.
25. Визначте, у якому рядку допущено помилку в правописі слова:
- а) відмовився навідруб, сиділа допізна, мчав навскач;
 б) пропав без вісти, складено вчетверо, узяв забагато;
 в) з ним заодно, написано по-латині, видніється ген-ген;
 г) відклав на завтра, мені до вподоби, заходьте по одному.
26. Позначте рядок, у якому всі сполучники пишуться через дефіс:
- а) з(поза) хат, із(за) лісу, з(за) дерев;
 б) за(ради) миру, на(перекір) знегодам, залежно(від) обставин;
 в) по(серед) житла, з(перед) носа, по(під вікнами);
 г) на(прикінці) відпусток, з(над) річки, в(наслідок) чвар.
27. Подумайте, у якому рядку допущено помилку:
- а) ненавидіти, непокоїти, недочути, не слухати, не вчити;
 б) незчутися, нетямитися, не мріяти, недоїдати, не розуміти;
 в) нездужатися, не любити, нехтувати, недооцінювати, не здобути;

г) неволити, не виконувати, не добачити, недолюблювати, не кохати.

28. У словосполученнях якого рядка в перекладі українською мовою буде писатися суфікс -ськ-?

- а) французские духи, рабовладельческий строй;
- б) гуцульские танцы, турецкие пейзажи;
- в) студенческое общежитие, киевские каштаны;
- г) луганский завод, иракская нефть;

29. Визначте рядок слів, у яких у перекладі українською мовою буде писатися префікс с-:

- а) сбор, смыть, стереть, срабатываются;
- б) списать, схватить, смотать, срубить;
- в) спалить, склониться, сорвать, сказать;
- г) сполоть, спроектировать, сфотографировать, стекать.

30. Правильно написано всі імена по батькові в рядку:

- а) Васильович, Якович, Іллівна, Миколаївна, Гордіївна;
- б) Юрієвич, Ігоревич, Валеріївна, Григоріївна, Георгєєвич;
- в) Кузьмійвна, Олексійович, Федорович, Оксентійович, Валерієвич;
- г) Борисович, Леонтієвич, Мусієвич, Мефодієвна, Миколайович.

2. Поставте розділові знаки в текстах.

ТЕКСТ 1

Серед теплових електростанцій виділяють теплоелектроцентралі (ТЕЦ), де крім електроенергії одержують і тепло, що вдвічі підвищує коефіцієнт використання палива в порівнянні з державними районними електростанціями (ДРЕС), які виробляють тільки електроенергію.

В Україні діють 15 великих теплових електростанцій потужністю понад 1 млн кВт кожна. Вони працюють на вугіллі, природному газі, мазуті і дизельному паливі. Із загального обсягу видобутку вугілля переважають енергетичні вугілля, які використовуються переважно для виробництва електро- і теплоенергії.

Враховуючи дефіцит газу і нафти в країні, а також проблеми в розвитку атомної енергетики у зв'язку з недосконалістю реакторів на українських АЕС, значення теплових електростанцій і вугілля як енергетичного палива зростає. Україна володіє значними запасами вугілля для подальшого розвитку електроенергетики (понад 100 млрд тонн, з яких 10 млрд уже готові до експлуатації).

Для електроенергетики країни необхідно 90 млн тонн умовного палива (у.п.), що в перерахунку на енергетичне вугілля становить 140 млн тонн. Щоб повністю відмовитися від використання природного газу чи мазуту для виробництва електроенергії на ТЕС, щорічний видобуток необхідно збільшити на 100 млн тонн вугілля. Отже, в цілому - до 240 млн тонн. За таких темпів видобутку вугілля в Україні залишилося тільки на 400 років. Теплопостачання промислових і побутових споживачів ґрунтується на використанні

централізованих теплоджерел, їх частка перевищує 80%.*(Микола Вигода. Українська теплоенергетика набирає вагу.)*

ТЕКСТ 2

З початком розвитку атомної енергетики інвестиції в теплоенергетику зменшилися практично до нуля. Остання ТЕС була введена в експлуатацію в 1969 року і з тих пір істотних державних капіталовкладень в теплоенергетику не провадилося. Всі останні великі проекти реконструкції теплоелектростанцій здійснювалися за фінансової підтримки міжнародних організацій. До 2000 року, коли була виведена з експлуатації Чорнобильської АЕС потрібно було знайти кошти для заміщення вибувають потужностей. Заміщення було здійснено шляхом реконструкції існуючих і будівництва нових ТЕС.

В Україні розвинене централізоване тепlopостачання низки великих міст. На балансі енергетичних систем Міненерго 2.8 тис. км теплових мереж. Це в основному мережі що з'єднують теплоелектростанції і теплоелектроцентралі з міськими тепломережами. Міські теплові мережі належать місцевим органам управління.

Ймовірно подальший розвиток централізованого тепlopостачання буде припинено в силу великих втрат тепла при транспортуванні. В умовах практично повної залежності енергетики від імпортного газу раціональним є перехід до невеликим місцевим котельням незважаючи на їх негативний вплив, на екологічну ситуацію в містах.

Енергосистема і ключові галузі економіки України залежать від імпорту дорожчого російського і середньоазіатського газу та інших енергоносіїв. Влада хоче скоротити споживання зарубіжного палива на користь більш ефективного використання видобувається на території країни вугілля.

Україна планує масштабну реконструкцію електростанцій, побудованих ще за часів Радянського Союзу введення в експлуатацію нових потужностей з впровадженням нових технологій.

На першому етапі в 2007-2010 роках енергетики планують планові капітальні ремонти обладнання станцій в 2011-2016 роках проводити поузлову реконструкцію з метою продовження термінів експлуатації енергоблоків підвищення потужності блоків на 10-15 мегават.

На третьому етапі в 2017-2030 роках планується будівництво нових енергоблоків та виведення з експлуатації старих. *(Микола Вигода. Українська теплоенергетика набирає вагу.)*

Форма контролю: контрольна робота.

ТЕМА 4

ПУБЛІЧНИЙ ВИСТУП ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ ПЕРЕКОНАННЯ

Мета: формування уявлень про риторику як науку про красномовство, вироблення навичок підготовки усного виступу з урахуванням об'єктивних і суб'єктивних чинників, удосконалення вмінь підготовки доповіді й публічного виступу, а також складання різних планів доповіді.

Основні поняття й терміни: виступ, доповідь, структура доповіді, інформаційна промова.

1. Прочитайте афоризми про вміння говорити. Чи згодні Ви з усіма висловами?

1. Красномовство – це мистецтво управляти розумом інших (Р. Тролон).
2. Справа не в слові, а в тоні, яким це слово сказане (В. Белінський).
3. Коли очі говорять одне, а язик – інше, досвідчена людина більше вірить першому (Р. Емерсон).

2. Познайомтеся з фрагментом доповіді, присвяченій питанням підготовки успішного виступу. Які три із запропонованих порад Ви б назвали найважливішими? Обґрунтуйте думку.

***

Для фахівців із соціальної, педагогічної роботи, соціальних менеджерів, для управлінських працівників сервісу різних рівнів та інших фахівців украй важливо опанувати основи усного монологічного мовлення як найбільш складного в системі усної мовленнєвої комунікації.

Наведемо кілька порад, що пропонують Бербель і Хайнц Швальбе в книзі „Особистість, кар'єра, успіх”.

1. Налаштуйтеся на аудиторію.
2. Спершу з'ясуйте, чи відповідає зміст Вашої промови інтересам аудиторії: якщо Ваші інтереси не відповідають її інтересам, спробуйте побудувати мости взаєморозуміння.
3. Тримайтеся під час виступу впевнено, демонструючи тверду переконаність у своїх словах.
4. Ваш погляд повинен бути спрямований на слухачів. У жодному разі не уникайте поглядів, спрямованих на Вас, і не дивіться в одну точку.
5. Перш ніж почати виступ, подивіться на аудиторію, начебто Ви хочете переконатися в тому, що вона готова до сприйняття Ваших слів.
6. Говоріть лише після того, як стане тихо
7. Починайте доповідь з короткого звертання до аудиторії, після якого має бути секундна (у разі потреби й більш тривала) пауза.
8. З перших же слів уважно спостерігайте за реакцією аудиторії.
9. Стежте за чіткістю мовлення, не говоріть занадто швидко й у жодному разі не говоріть монотонно.

10. Якщо Ви помітите, що частина аудиторії менш уважно слухає Вас, зверніть свій погляд у її бік, начебто Ви звертаєтеся саме до неї.

11. Якщо Ви помітили, що аудиторія втомилася, почніть говорити тихіше, а потім різко підвищити голос (але не настільки, щоб аудиторія відчула, що Ви хочете спеціально підбадьорити її).

12. Якщо Ви помітили, що слова, щойно сказані Вами, знайшли підтримку аудиторії, постарайтеся негайно розвинути порушену тему.

13. Коли Вам удалося домогтися позитивної реакції з боку аудиторії, перейдіть до головної теми виступу.

14. Провокаційні репліки також не повинні виводити Вас із рівноваги.

15. Не вступайте під час виступу в дискусії, навіть якщо з місць лунають провокаційні вигуки. Скажіть, що після виступу Ви охоче відповісте на будь-які питання. Цим Ви виграєте для себе час, щоб налаштуватися на дискусію.

16. У критичні, важливі моменти виступу необхідно говорити переконливо, упевнено, з акцентуалізацією кожного слова.

17. Намагайтеся нецікаві для аудиторії місця Вашого виступу підкріплювати очевидними прикладами.

18. Не робіть узагальнювальних висновків, не виправданих із раціонального погляду, навіть якщо Вам здалося, що аудиторія їх від Вас чекає.

19. У жодному разі не робіть вигляд, що промова дається Вам важко, що Ви втомилася чи в якісь моменти почуваєте себе непевно.

20. Закінчивши виступ, не забудьте подякувати присутнім за увагу.

3. Прочитайте фрагмент доповіді. Доповніть необхідними структурними частинами. Дайте заголовок.

***

... Майстерність усного монологічного мовлення приходить з досвідом. Не маючи достатнього досвіду виступів, люди нерідко недооцінюють свої можливості, не володіють належною мірою психологічно доцільними й риторично ефективними мовними прийомами й тактиками. Ось деякі причини, що викликають скутість оратора:

1. Надмірне занурення у власні переживання. Щоб виключити чи послабити цю перешкоду, фахівці рекомендують сконцентрувати свою увагу на змісті висловлювання, переконуючи себе при цьому: „Позиція, подана мною, важливіша за мою особу”. Але для цього як мінімум треба мати чітку, продуману позицію.

2. Недооцінка власних можливостей. Варто змусити себе повірити, що підготовленість до виступу прекрасна, зібраний за темою матеріал інформативний і повинен вплинути на слухачів.

3. Недостатність досвіду. Протидія тут одна: накопичувати досвід. Рекомендують використовувати будь-яку можливість для розвитку своєї комунікативної компетенції загалом: виступати частіше на семінарах, вступати в дискусії про спорт, політику, культуру й на інші теми, особливо в дружньому колі.

4. Помилкова оцінка слухачів. Деякі молоді оратори схильні бачити в будь-якій негативній реакції аудиторії упереджене ставлення до них. Іноді це справді так, але здебільшого аудиторія нейтрально чи доброзичливо ставиться до оратора, особливо початківця. Тому необхідно привчити себе бачити в слухачах не злих цензорів, а розуміючих партнерів.

5. Спогади про провал...

Зверніть увагу!

Етапи роботи над доповіддю:

1. Добір і вивчення основних джерел за темою (як і під час написання реферату рекомендується використовувати не менше 8 – 10 джерел).
2. Складання бібліографії.
3. Обробка та систематизація матеріалу.
4. Підготовка висновків і узагальнень.
5. Розробка плану доповіді.
6. Написання.
7. Публічний виступ з результатами дослідження.

4. Підготуйте інформаційну промову (3 – 5 хв.). Обґрунтуйте актуальність обраної теми. Використовуйте у вступі прийоми залучення уваги аудиторії. Продумайте заключні фрази промови. Складіть і повідомте аудиторії план промови. Урахуйте, що Ваша аудиторія – слухачі групи.

Орієнтовні теми для інформаційної промови

1. *Особливості мовленнєвої поведінки у конфліктній ситуації та вдосконалення управління конфліктами.*
2. *Формування власного іміджу фахівця.*
3. *Мовленнєвий етикет у ділових відносинах.*
4. *Державна політика щодо пропагування національної культури та мови.*
5. *Етика публічного службовця як засіб запобігання та протидії корупції.*
6. *Комунікативна політика держави в контексті посилення суспільного впливу.*
7. *Особливості та роль публічної комунікації в діяльності органів влади та їх посадових осіб.*

Схема самооцінки інформаційної промови

1. Тема і мета. Цікава? Доречна? Актуальна?
2. Виступ. Чи цікавий? Чи використані прийоми залучення уваги? Чи не занадто довго?
3. Головна частина. Чи продуманий план? Чи весь матеріал стосується справи? Чи достатньо прикладів? Чи коректний зміст? Чи досягнуто мету?

4. Висновки. Зрозуміло? Чи є узагальнення сказаного?
5. Вимова. Чи впевнений промовець у собі? Чи правильна його поза? Жести? Чи вдалий темп мовлення? Чи є контакт з аудиторією? Чи є мовні помилки?

Пам'ятка

„Інформаційна промова з першого до останнього слова – продукт обдуманого плану. Досягти того або того можна, якщо вона побудована із урахуванням інтересів слухача, на доцільному сполученні елементів нового й старого, конкретна в деталях і загалом, якщо вона підтримує відчуття поступального руху, використовує моменти конфліктно-драматичного порядку, створює в аудиторії ефект наростання, очікування, що закінчується розв'язкою.

Виступ слід організувати й опрацювати так, щоб він викликав увагу, зацікавлював, пояснював наміри оратора. Головна частина промови повинна розвиватися за певним планом і з урахуванням тематичного завдання, складу аудиторії й обстановки. У прикінцевій частині ще раз пояснюють поставлену мету, піднімають на вищий щабель інтерес слухачів, підкреслюють мету виступу” (П. Сопер).

Форма контролю: публічний виступ.

ТЕМА 5

ДІЛОВІ ПАПЕРИ В ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

Мета: знайомство з державним стандартом України, формування загального уявлення про основні види ділових паперів, вироблення навичок складання деяких ділових паперів, які найчастіше використовуються під час професійної діяльності (заява, автобіографія тощо).

Основні поняття й терміни: національний стандарт, реквізити, заява, автобіографія.

1. Прочитайте інформацію про національний стандарт України. Додайте відомості про склад реквізитів.

Національні стандарти – державні стандарти України, прийняті центральним органом виконавчої влади з питань стандартизації та доступні для широкого кола користувачів. Важливе завдання нинішнього етапу – спрощення роботи з документами, прискорення їх складання та оформлення. Цій меті служили затверджені стандарти системи організаційно-розподільчої документації: ГОСТ 6.38-72 (Основні положення) та ГОСТ 6.39-72 (Формуляр-зразок). Постановою Держкомітету стандартів СРСР від 27.03.90 № 622 замість цих ГОСТів введено в дію з 01.01.91 ГОСТ 6.38-90*. Він являє собою єдині, науково обґрунтовані правила підготовки та оформлення документів. Введення таких правил створює необхідні передумови для більш детальної уніфікації

документів, що у свою чергу буде сприяти використанню їх в автоматизованих системах управління.

Стандарти встановлюють найбільш загальні правила складання документів, а також регламентують машинописне оформлення їх окремих реквізитів. Організаційно-розпорядча документація розвивалася півстоліття стихійно, що потягло за собою виникнення безлічі видів і різновидів документів, використання різних варіантів оформлення окремих реквізитів. Тому вона особливо потребувала стандартизації.

Реквізитами називають елементи, з яких складаються документи. Сукупність реквізитів і становить формуляр документів. Він залежить від його призначення, конкретного змісту. До елементів документів належать дата, підпис, адреса, заголовок та ін., а також текст.

Реквізити – це сукупність обов'язкових даних у документі, без яких він не може бути підставою для обліку й не має юридичної сили...

2. Запишіть прізвища, імена та по батькові у формі давального відмінка.

Череднік Димитрій Леонідович, Сулятицький Олександр Анатолійович, Садовниченко Олександр Вадимович, Світлий Олег Миколайович, Очеретна Олена Петрівна, Вишняк Василь Павлович, Довбиш Микола Володимирович, Шеховець Олексій Вікторович, Федів Анатолій Іванович, Сніжко Олег Ілліч, Ріжко Олена Федорівна, Шевченко Олександр Григорович, Засуха Кирило Федоровича, Дейнека Яніна Вадимівна, Чечуга Марина Георгіївна, Кривошия Оксана Василівна.

3. Прочитайте тексти. Знайдіть помилки в оформленні заяв. Запишіть виправлений варіант.

Текст 1

Ректору факультету Харківського
Національного Університету
будівництва та архітектури
Шиліну В.
студента групи ВВ- 21
Ковальова О.

заява.

Прошу надати мені матеріальну допомогу, тому що у мене сімейні обставини.

8.03.2020

Підпис

Текст 2

Директору факультета сант-технічного
факультету
харківського національного
університету
Шиліну В.В.
Студента групи ТВ-11
Петрової Аліси Валентинівни

Заява.

Прошу надати мені відпустку, тому що мені не вистачає грошей.

19 січня 2020 р.

Підпис (Петрова А.В.)

4. Напишіть заяву на ім'я декана вашого факультету (одну на вибір):

- 1) на індивідуальний графік навчання;
- 2) на видачу дублікату залікової книжки;
- 3) на переведення на іншу форму навчання;
- 4) на зміну прізвища.

5. Зредагуйте сталі вислови, уживані в тексті автобіографії.

1. Поступити в інститут, зайняти перше місце в олімпіаді, одержати спеціальність управлінську, вступити на курси по менеджменту, навчатися на факультеті економіки і менеджменту на спеціальності, моя сім'я складається з чотирьох чоловіків я, мати, батько, брат, я займаюся менеджментом.

2. В 2008 році я вступив у Харківський Національний Університет будівництва та архітектури, де навчаюся до теперішнього часу.

3. В 2009 році поступив до Харківського національного університету Будівництва і архітектури на економічний факультет, зараз являюся студентом 1 курсу.

4. На протязі 2014 – 2019 вчуся на сантехніка в університеті, який закінчив з гарними показниками.

6. Уявіть, що Вам 35 – 40 років. Напишіть автобіографію.

Форма контролю: контрольна робота.

ТЕМА 6

УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ В ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

Мета: формування уявлень про термінологічну систему української мови, ознаки терміна, їхні ознаки, вироблення навичок характеризувати терміни з фаху щодо різних характеристик (дефініція, ступінь спеціалізації, походження, спосіб творення), правильно використовувати терміни в професійному спілкуванні.

Основні поняття й терміни: термін, дефініція терміна, ступінь спеціалізації, походження терміна, спосіб творення терміна.

1. Схарактеризуйте запропоновані терміни за схемою:

- 1) дефініція,**
- 2) ступінь спеціалізації,**
- 3) походження,**
- 4) спосіб творення.**

Система вимірювання, імпульс, сплайн, флотація, каламутність, режим, мул, аналіз, розрахунок, резервуар, піноскло, розлив, гель, нафтопродукт.

2. Запишіть терміни у формі родового відмінка однини.

Спалах, вибух, флотація, каламутність, режим, мул, аналіз, розрахунок, резервуар, піноскло, розлив, гель, нафтопродукт, хладон, натяг, підшарова подача, дах, аеросил, тиксотропія.

3. Прочитайте текст. Випишіть терміни, схарактеризуйте їх.

ТЕКСТ №1

Перехід економіки на ринкові умови господарювання поставив завдання щодо корінної перебудови підходу до питань витрат тепла.

Зі зміною умов почали змінюватися і нормативні вимоги до зовнішніх огорожувальних конструкцій.

Раціональне підвищення теплозахисних властивостей зовнішніх огорожувальних конструкцій будівель не може бути досягнуто за рахунок збільшення їх товщини. Для цього потрібні інші підходи: застосування сучасних технологій і ефективних теплоізоляційних матеріалів. Приблизно з середини 90-х рр. минулого століття на вітчизняному ринку почали з'являтися сучасні теплоізоляційні матеріали, технології та підходи. Інвестори спочатку неохоче вкладали кошти в витрати на улаштування теплоізоляції будівель, проте економічні реалії зробили цей вид робіт необхідністю.

З урахуванням результатів попередніх досліджень виконані розрахунки термічного опору зовнішньої стіни з шаром утеплювача на ділянці заввишки 1 м. Розрахунки виконані для теплоізоляційної системи з різними способами нанесення клеючого розчину: з відкритими і закритими повітряними

прошарками. Перевірочні розрахунки виконувалися відповідно до вказівок ДБН В.2.6-31:2016 «Теплова ізоляція будівель» за формулою $R_{\Sigma пр} = 1/\alpha_{в} + \sum \delta_i/\lambda_i + 1/\alpha_{н}$. (1)

У цій формулі як термічний опір *i*-го шару конструкції підставлялися значення термічного опору замкнутого повітряного прошарку і шару клеючого розчину. Коефіцієнт теплопровідності клеючого розчину прийнятий рівним $\lambda = 0,7$ (Вт/(м К)). *(Джалалов М.Н., Коломісць Ю.В., Гаєвой Ю.А. Про вплив організаційно-технологічних факторів на параметри улаштування підземної теплоізоляції// Науковий вісник будівництва)*

ТЕКСТ 2

На підставі розрахунків побудовані залежності термічного опору теплозахисної системи від способу нанесення клеючого розчину на плити утеплювача. Аналіз отриманих залежностей показує, що спосіб нанесення розчину, тобто технологічні прийоми улаштування теплоізоляції дозволяє оптимізувати конструктивну схему теплоізоляційної системи і підвищити ефективність теплоізоляції на 4,2%. Для цього потрібна розробка відповідної методики. Важливим також є урахування температури та властивостей ґрунту. Аналіз умов виконання робіт, проектної і виконавчої будівельної документації по влаштуванню теплоізоляції цілого ряду будівель показав, що на ефективність робіт істотний вплив здійснюють особливості об'єктів, котрі можна віднести до дестабілізуючих факторів. В результаті наявності зазначених факторів техніко-економічні параметри виконання робіт можуть істотно збільшуватися.

Для визначення номенклатури дестабілізуючих факторів були проведені дослідження проектно-кошторисної документації та досвіду виконання робіт по влаштуванню теплоізоляції на ряді об'єктів.

За результатами роботи був проведений відсів деяких несуттєвих факторів. В процесі обробки даних із загального переліку було відібрано 5 найбільш значущих з них. Також методом експертних оцінок проведені оцінка ступеня впливу факторів. Фактор обмеженості при влаштуванні теплоізоляції стін будівель впливає практично на всіх об'єктах і його урахування здійснюється застосуванням нормативно встановлених коефіцієнтів. Тому в рамках даного дослідження він був виключений з огляду на його постійний вплив на ефективність робіт. *(Джалалов М.Н., Коломісць Ю.В., Гаєвой Ю.А. Про вплив організаційно-технологічних факторів на параметри улаштування підземної теплоізоляції// Науковий вісник будівництва)*

Форма контролю: контрольна робота.

ТЕМА 7

НАУКОВИЙ СТИЛЬ І ЙОГО ЗАСОБИ В ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

Мета: удосконалення знань щодо особливостей тексту наукового стилю, його семантичних і структурних особливостей, формування уявлень про основні етапи роботи над науковою статтею, правила написання й оформлення наукової статті.

Ключові слова: науковий стиль, мовні засоби наукового тексту, структура наукової статті, бібліографія, література і джерела, правила оформлення літератури.

Зверніть увагу!

Тези (від. грец. thesis – «основна думка») – коротко сформульовані положення наукових матеріалів (статей, лекцій, доповідей), які розкривають суть усієї інформації. Частіше під тезами розуміють сформульовані власними словами основні положення наукової роботи. Тези не повинні містити докладних доказів/опису процедур дослідження. Щоб правильно оформити тези, важливо зазначити лише основні ідеї, розмістивши їх у потрібній послідовності.

4. Напишіть тези на один з розділів Концепції державної мовної політики України. Випишіть ключові слова.

РОЗДІЛ II. МОВНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ

Сучасна мовна ситуація в Україні є насамперед результатом тривалої війни проти української мови, української ідентичності та української державності, яку Росія розпочала після 1654 року та яка продовжується і нині у формі мовно-культурної експансії.

Після короткочасного припинення політики асиміляції України внаслідок розпаду Російської імперії у 1917 року її було відновлено комуністичним режимом Радянського Союзу на податку 30-х років ХХ століття.

На відміну від попереднього періоду насильне зросійщення України здійснювалось інтенсивно, планомірно й системно, у незрівнянно ширших масштабах та із застосуванням найжорсткіших і найвитонченіших методів аж до зумисного знищення мільйонів носіїв української мови, систематичного викорінення української національної еліти та державного втручання у внутрішні закони мови з метою її деукраїнізації шляхом позбавлення її самобутності. Водночас об'єктом русифікації стали і національні меншини України. Напередодні Другої світової війни в Україні було зліквідовано мережу культурно-освітніх закладів, що забезпечували потреби національних меншин.

Під час і після війни окремі національні меншини були піддані репресіям і вислані поза межі України...

У роки, що передували розпаду Радянського Союзу, за допомогою жорстких адміністративних і дискримінаційних заходів було асимільовано значну частину українського етносу передусім у великих промислових центрах східної, південної і частково центральної України. В умовах помітного скорочення людності у сільських місцевостях України та агресивного здійснення комуністичним режимом політики злиття народів СРСР в єдиний «радянський народ» мовна асиміляція українців набула загрозливих масштабів.

То ж нинішню мовну ситуацію в Україні слід розглядати як результат незавершеного асиміляційного процесу примусового перетворення україномовної спільноти на російськомовну, що здійснювався з метою цілковито розчинити український етнос в російському і знищити українську Україну.

Процес неухильного витіснення української мови із багатьох сфер життєдіяльності та прогресуюче зменшення носіїв української мови не призупинило навіть надання українській мові статусу державної у 1989 р. і подальше закріплення цього статусу, як одного з елементів конституційного ладу країни, в Конституції незалежної України...

Посилення процесів русифікації України викликано не тільки і не стільки кризою українського села, новими реаліями відкритого суспільства і ринковою конкуренцією, скільки неспроможністю пострадянської влади здійснювати послідовну і системну мовну політику. За минулі роки попередня влада не спромоглася ні схвалити Концепцію державної мовної політики, ні розробити і здійснити ефективної програми мовного планування, ні створити дієвого механізму відродження і підтримки української мови, ні зупинити мовно-культурну експансію Росії чи протидіяти їй. У практичному плані це означало створення сприятливих умов для подальшого утвердження в Україні російської мови за рахунок витіснення з ужитку української.

Нинішній мовний розвиток України і без надання російській мові статусу державної є потенційно небезпечним для майбутнього української мови, а, відповідно, для майбутнього української нації і державної незалежності України...

В зв'язку з тим, що процес витіснення української мови є керованим і набув системного характеру, українська держава має діяти відповідно, вживаючи рішучих заходів підтримки української мови як мови титульної нації і державної мови. Такі заходи не спрямовані проти мовних прав осіб, що належать до національних меншин, вони є лише засобом утвердити українську мову, захистити мовні права українців і зберегти Україну як незалежну державу із своїм самобутнім обличчям. ... Поширення в унітарній державі однієї державної мови є запорукою її політичної стабільності.

Зверніть увагу!

Конспект – це стислий виклад змісту статті чи книжки. Від тез конспект відрізняється тим, що поряд з основними відомостями тексту в ньому коротко наводяться докази цих положень і висновки.

Розрізняють такі види конспектів:

- а) **текстуальний**: основні положення тексту, докази й висновки передаються словами автора, тобто цитатами;
- б) **вільний** – це переказ основного змісту статті своїми словами;
- в) **змішаний** – найчастіше використовуваний вид, при якому вільний переказ змісту поєднується із цитуванням.

7. Запишіть і запам'ятайте основні правила конспектування:

1. Записати прізвище, ім'я, по батькові автора і назву статті чи книги.
2. Визначити основні положення: спочатку головна думка, потім (дуже стисло) докази і приклади.
3. Записи мають бути чіткими, змістовними і лаконічними. Для цього можна використовувати схеми, таблиці.
4. Цитувати треба правильно й точно, зазначаючи сторінку, з якої взято фразу.
5. За потреби можна роботи позначки, які виявляють власне ставлення до того, що законспектовано. Можна використовувати для цього свої умовні позначки, зокрема: а) знак оклику на полях – «дуже добре»; б) знак питання – «здивування, незгода з автором, нерозуміння якоїсь думки».

8. Прочитайте частину розділу посібника «Технологія будівельного виробництва» (Гуденко В.М.) Законспектуйте її. Який вид конспекту Ви використали?

Будівельні робітники. Організація і продуктивність праці

Для створення високоякісної будівельної продукції потрібна наявність певної категорії виконавців (робітників), які мають спеціальні знання і практичні навички для ефективного та безпечного виконання будівельних процесів. Таких виконавців називають будівельними робітниками. Їх розрізняють за фахом, спеціальністю і кваліфікацією. Фах будівельного працівника визначається видом роботи, яку він виконує (наприклад, муляр, покрівельник, опоряджувальник). Будівельні робітники, які мають певний фах, можуть спеціалізуватись на виконанні окремих видів процесів у межах свого фаху, тобто мати спеціальність. Наприклад, покрівельник може бути покрівельником-жерстяником, покрівельником м'яких покрівель; опоряджувальник може мати спеціальність

штукатура, маляр, личкувальник, паркетник. Для виконання будівельних процесів потрібні робітники з різним рівнем підготовки, тобто різної кваліфікації, яка визначається наявністю у робітника певних знань і умінь для виконання прийомів і операцій певної складності за визначений час з додержанням нормативних вимог щодо якості продукції. Показником кваліфікації робітника є його кваліфікаційний розряд, який встановлюється відповідно до тарифно-кваліфікаційної характеристики, що наведена для кожного фаху і кожного розряду в “Єдиному тарифно-кваліфікаційному довіднику робіт і фахів робітників”, розділ “Будівельні, монтажні і ремонтно-будівельні роботи”. Цей довідник містить характеристики фахів та переліки необхідних знань і професійних навичок і їх обсяги відповідно до заданої складності робіт (робітник повинен знати технологію процесу, правила і засоби перевірки його якості, правила техніки безпеки і вимоги до ступеня готовності і якості попередніх і сумісних процесів). Присвоєння кваліфікаційного розряду відбувається за результатами перевірки кваліфікаційною комісією знань і умінь робітника, яка при цьому бере до уваги тарифно-кваліфікаційні вимоги до роботи, що виконується. У будівництві існує шість кваліфікаційних розрядів (шостий – найвищий).

Безперервне вдосконалення форм і методів праці є однією із найважливіших умов раціонального використання трудових ресурсів, підвищення ефективності виконання будівельних процесів та якісних показників будівельної продукції. Форми і методи праці безперервно вдосконалюються на основі впровадження прикладних досліджень у галузі фізіології, гігієни і психології праці, соціології і трудового права, ергономіки, виробничої естетики і професійної педагогіки тощо. Планомірна реалізація результатів цих досліджень здійснюється як взаємообумовлений і взаємозв’язаний комплекс заходів науковотехнічного й організаційно-технологічного характеру, що охоплює такі основні напрями: вдосконалення форм організації праці, нормування й оплати праці, раціоналізацію робочих місць та підвищення безпеки праці, вдосконалення режимів і умов праці, підвищення загального рівня професійної і кваліфікаційної підготовки будівельних робітників.

Організація праці в будівництві заснована на розподілі й кооперації праці виконавців. Розподіл праці здійснюється за умов додержання поопераційного принципу виконання будівельних процесів. Це означає, що будівельний процес поділяється на однорідні робочі операції, що виконуються кількома робітниками, кожний з яких здійснює робочі прийоми, складність яких відповідає його професії, спеціальності та кваліфікації. Кооперація праці передбачає об’єднання зусиль групи виконавців для виконання одного і того ж процесу чи комплексу взаємозв’язаних процесів. Основними формами кооперації в будівництві є ланка і бригада. Ланка – це найменша група виконавців, кількісний склад якої має обґрунтовану виробничо-технологічну

доцільність. До складу ланки, звичайно, входять кілька робітників однієї спеціальності й обов'язково різної кваліфікації. Кілька ланок об'єднуються у бригади, на чолі яких стоять бригадири – досвідчені робітники V чи VI розрядів. Кількісний і кваліфікаційний склад ланок і бригад встановлюється залежно від обсягів робіт та складності процесів, що виконуються. Ланково-бригадна форма організації праці робітників забезпечує єдність принципів розподілу і кооперації праці. При цьому досягається раціональна диференціація праці будівельних робітників за умов виконання ними робіт, властивих їх спеціальності й кваліфікації, та об'єднання зусиль груп виконавців для здійснення простих і комплексних робочих процесів.

У будівництві найбільш поширені спеціалізовані й комплексні бригади. Спеціалізовані бригади формують для виконання великих обсягів робіт, які складаються з однорідних простих робочих процесів. Комплектують ці бригади з ланок робітників однієї або суміжних спеціальностей (бригади паркетників, малярів), загальний кількісний склад таких бригад становить 25–30 осіб. Комплексні бригади формують для виконання складних робочих процесів, щоб забезпечити технологічну та організаційну узгодженість виконання простих робочих процесів, які складають комплексний (складний) процес. Склад комплексних бригад формують ланки робітників різного фаху і спеціальностей. Так, під час зведення монолітних залізобетонних конструкцій формують комплексну бригаду, до складу якої входять ланки теслярів, арматурників, бетонників, слюсарів тощо, що виконують процеси встановлення і розбирання опалубки, монтажу арматури, укладання бетонної суміші, догляду за бетоном та інші прості процеси, які організаційно і технологічно взаємозалежні і пов'язані єдиною кінцевою продукцією.

Зверніть увагу!

Анотація становить коротку довідку про письмове джерело інформації. До **структури анотації** входить:

- 1) **паспортна частина** (перелік вихідних даних про джерело);
  - паспортна частина анотації книги містить прізвище, ініціали автора, назву роботи, місто видання, видавництво, рік видання, кількість сторінок;
  - паспортна частина анотації журнальної або газетної статті містить прізвище, ініціали автора, назву статті, назву журналу, рік видання, номер журналу, сторінки;
- 2) **власне анотація** (констатуюча частина, у якій коротко передано основний зміст роботи);
- 3) **адресатна частина** (для кого рекомендується й кому буде цікавою робота).

9. Прочитайте анотації на посібники. Чи порушена структура? Виправте за потреби.

АНОТАЦІЯ 1

Технологія будівельного виробництва: навчальний посібник / В.М. Гуденко. – К.: Аграрна освіта, 2010. – 481 с.

Висвітлено загальний зміст і структуру будівельних процесів, умови, режими, методи, способи і прийоми їх виконання, трудові, матеріально-технічні, нормативно-правові та інші складові; сутність процесів, які лежать в основі перетворення матеріальних ресурсів на будівельну продукцію із застосуванням сучасних методів їх виконання і комплексної механізації, зокрема, в зимовий період, сухих і жарких погодних умовах, сейсмічних зонах тощо. Детально розглянуто методику виконання оптимізаційних і технологічних розрахунків під час проектування будівельних процесів. Посібник призначений для студентів, які навчаються за спеціальностями в області інформаційних технологій.

АНОТАЦІЯ 2

Кравченко В. О. Утеплення фасадів: Навчальний посібник. – Одеса: Атлант, 2013 р. – 165 с.

Призначений для викладачів і студентів спеціальностей напряму «Будівництво», фахівців будівельної галузі.

Охарактеризована технологія утеплення огорожуючих конструкцій будівель та споруд. Наведено метод технологічного проектування на основі комплексного виробництва технологічних процесів, оцінки та впливу організаційно-технологічної надійності будівельного виробництва в залежності від методів, технологій і конструктивних рішень.

Для кращого засвоєння викладеного матеріалу наприкінці кожної теми наведено резюме. Для самоконтролю рівня засвоєння матеріалу наведено контрольні запитання.

10. Напишіть анотацію на посібник, яким Ви користуєтесь найчастіше.

11. Пригадайте, що таке реферат. Заповніть таблицю за зразком пояснення вимог до титульного аркуша.

Структурний компонент реферату	Вимоги до змісту
Титульний аркуш	Титульний аркуш містить такі компоненти: найменування міністерства, якому підпорядкований навчальний заклад (Міністерство освіти і науки України); назву вищого навчального закладу (Харківський національний університет будівництва та архітектури); назву кафедри, де виконана робота; слово РЕФЕРАТ; тему (в лапках з великої літери) (<u>усе посередині</u>). Нижче справа вказують курс, групу, факультет, прізвище, ім'я, по батькові автора (студента). Назва міста й рік вказують внизу посередині.
План	План пишуть...
Вступ	У вступі визнають...
Основна частина	Основна частина містить...
Висновки	У висновках роблять...
Список літератури (джерел)	Список літератури оформлюється...
Додатки	У додатках зазвичай подають...

12. Напишіть реферат на одну з тем:

1. Використання займенників «ти» і пошанного «Ви» в професійному спілкуванні.
2. Особливість побудови телефонної професійної комунікації.
3. Правила використання мобільного телефона у процесі професійного спілкування.
4. Мовленнєвий етикет – основа успішного ділового спілкування.
5. Невербальні засоби спілкування в мовленнєвому етикеті.
6. Комплімент як стандартна етикетна ситуація.
7. Міжкультурне спілкування: особливості мовленнєвого етикету.

13. Схарактеризуйте основні структурні компоненти наукової статті, користуючись таблицею (за зразком):

Вступ	Постановка наукової проблеми, актуальність, значення для розвитку певної галузі науки і практики
Останні дослідження та публікації	...
Формулювання мети	...
Виклад основного матеріалу	...
Висновок	...

14. Прочитайте й запам'ятайте основні загальні правила цитування та покликання на використані джерела.

Під час написання статті автор повинен давати покликання на джерела, матеріали або окремі результати, наведені в тексті.

Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, беручи до уваги певну думку, яка аналізується або доводиться впродовж всього тексту, то вказують лише номер джерела в списку літератури.

Приклад: Цитата в тексті: «... Інтенсивне проникнення в останній час англійських запозичень в українську мову викликає занепокоєння серед лінгвістів [1]», де 1 – це номер джерела в списку літератури.

Якщо певна думка висвітлена лише на певній сторінці, то в покликанні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке подано покликання.

Приклад: Цитата в тексті: «...незважаючи на пріоритетне значення мовних каналів зв'язку між діловими партнерами, ні в якому разі не можна ігнорувати найбільші канали передачі інформації» [6, с. 23], де 6 – це номер джерела в списку літератури, а 23 – сторінка.

Для підтвердження власних аргументів слід наводити й цитати. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, оскільки найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором. При цьому кожна цитата обов'язково супроводжується покликанням на джерело з указівкою сторінки, наприклад: [3, с. 47], де 3 – номер джерела в списку літератури, а 47 – цитована сторінка.

15. Напишіть наукову статтю на одну з тем:

1. Особливості мовленнєвої поведінки спеціалістів теплоенергетики у колективі.

2. Теплоенергетика в діловодстві.
3. Мовленнєвий етикет у ділових відносинах.
4. Державна політика щодо пропагування національної культури та мови.
5. Етика держслужбовця як засіб запобігання та протидії корупції.
6. Комунікативна політика держави в контексті посилення суспільного впливу.
7. Особливості лексики в текстах фахового спрямування.
8. Іншомовні слова в текстах фахового спрямування.
9. Стан розвитку словникарства фахового спрямування.
10. Стан навчальної літератури фахового спрямування.

Форма контролю: наукова стаття.

ТЕМА 8 ПЕРЕКЛАД ТЕКСТІВ ФАХОВОГО СПРЯМУВАННЯ

Мета: формування знань щодо особливостей перекладу текстів наукового стилю, удосконалення навичок перекладу мовних штамів і кліше, сталих словосполучень з прийменником *по*, які часто трапляються під час ділового спілкування, словосполучень з активними дієприкметниками теперішнього часу, а також суцільних текстів фахового спрямування.

Ключові слова: переклад, прийменникові конструкції, дієприкметник, текст фахового спрямування.

1. Пригадайте, як перекладаються українською мовою слова отношение, возможность, соглашение, средство (рос. отношение – укр. відносини, взаємини, стосунки, ставлення, відношення; рос. возможность – укр. змога, спромога, спроможність, можливість, спосіб; рос. соглашение – укр. порозуміння, згода, угода; рос. средство – укр. засіб, спосіб, кошти).

Доберіть правильний відповідник, перекладаючи словосполучення.

Отношение

У нас хорошие отношения	
Я не имею к этому отношения	
Партнерские отношения	
Отношение к студентам	
Отношения между людьми	
Отношения между организациями	
Странное отношение	
Отношения испортились	

Возможность

В меру возможности	
--------------------	--

Нет возможности	
Получить возможность	
Не имеющий возможности	
Неограниченные возможности	
Маркетинговая возможность	
Это возможно	
Это возможность уехать	

Соглашение

По соглашению с кем	
Предварительное соглашение	
Кредитное соглашение	
Прийти к соглашению	
Составить соглашение	
Подписать соглашение	

Средство

Платежное средство	
Большие средства	
Отсутствие средств	
Средства к жизни	
Средства на издание газеты	
Изыскивать всевозможные средства	
Ликвидные средства	
Оборотные средства	

2. Перекладіть українською мовою, звертаючи особливу увагу на прийменники.

Не явился из-за болезни, благодаря другу успел на поезд, опоздать из-за непогоды, вспомнил о маме, согласно приказу, наперекор судьбе, подъем продолжался в течении двух часов, насчет отпуска поговорим попозже, подарок ко дню рождения, обучать на родном языке, к моему стыду, к вечеру, работать по выходным дням, к началу года, с общего согласия, на худой конец, изо дня в день, готовиться к экзаменам, работа ему по силам, прибегать к хитростям, за ваш счет, со стороны администрации, на протяжении рабочего дня, на этот счет, тетрадь по украинскому языку, по отношению к кому, я к вам по делу, во время беседы, учитель по профессии, идти по берегу, по направлению к городу, по предложению, по истечении срока, по ее зову.

3. Перекладіть українською мовою прийменникові конструкції, запам'ятайте переклад прийменника „по”.

! Прийменник „по” перекладається конструкціями з такими прийменниками:

за	<i>за власним бажанням</i>
з (із, зі)	<i>з ініціативи</i>
на	<i>на пропозицію</i>
для	<i>комісія для складання</i>
після	<i>після повернення</i>
у (в)	<i>у справі</i>
через	<i>через хворобу</i>

! Прийменник „по” вживаємо:

черговий по району, наказ по відділенню, колеги по роботі.

По уши (влюбиться)	
По совести	
По рукам дать	
По данным	
По делам службы	
По дипломатическим каналам	
По доверенности	
По договору	
По домашним обстоятельствам	
По донесениям	
По дороге	
По душе	
По душу	
По желанию	
По железной дороге	
По запросу	
По заключению (врача)	
По злобе	
По имени и отчеству	
По инициативе	
По окончании	
По количеству	
По крайней мере	
По левую сторону	
По личному делу	
По мановению руки	
По мере	
По местам!	
По мнению	

По незнанню	
По ошибке	
По почте	
По преимуществу	
По сей день	
По состоянию на 1 января	
По существу говоря	

4. Прочитайте думку С. Шевчук щодо перекладу дієприкметників: „Активні дієприкметники не стали фактом української мови, це потрібно послідовно відображати під час їх перекладу – подавати власне українські мовні засоби (прикметники, іменники, дієприслівники, дієслова-присудки складних речень), що відповідають російським активним дієприкметникам. А через відсутність у словниках українських відповідників цієї лексики сучасні переклади з російської мови рясніють карикатурними кальками”.

Перекладіть за зразком подані дієприкметники українською мовою. Зробіть власний висновок.

Російські дієприкметники	Українські відповідники
Агитирующий	Агітатор
Бездействующий	Бездіяльний
Адресующий	
Арендующий	
Болеутоляющий	
Взаимоисключающий	
Действующий (закон)	
Жизнеутверждающий	
Заведующий	
Несоответствующий	
Оказывающий влияние	
Последующий	
Поступающий	
Предшествующий	
Рецензирующий	
Служащий	
Торгующий	

5. Перекладіть запропоновані афоризми українською мовою.

- 1) Не порти дерев (...). ибо дерево на поле не человек, чтобы могло уйти от тебя в укрепление. *Ветхий Завет — Второзаконие, 20:19*
- 2) Мы готовы срубить дерево, если нам нужна зубочистка. Роберт Лембке Канада построена на костях бобров. *Маргарет Атвуд*
- 3) В неразвитых странах смертельно опасно пить воду, в развитых — дышать воздухом. *Джонатан Рейбан*

- 4) Токсичным отходам в воздухе просто не хватило бы места, если бы не наши легкие. *Роберт Орден*
- 5) Дай человеку рыбу, и он будет сыт один день. Но научи его ловить рыбу, и года за три он умрет от отравления ртутью. *Чарли Хаас*
- 6) Самый эффективный способ устранения токсичных отходов — пересмотр классификации нетоксичных отходов.
- 7) 2-е правило охраны среды Очищение какой-либо территории от загрязнений ведет к равноценному загрязнению другой территории.
- 8) 3-е правило охраны среды Осень в Нью-Йорке очаровательна — можно любоваться тем, как мусор меняет цвета. *Бильям Коронел*
- 9) Застройщик — это человек, который хочет построить дом в лесу. Защитник окружающей среды — это человек, у которого уже есть дом в лесу. *Деннис Миллер*
- 10) Природоохранники не позволят вам строить дом до тех пор, пока он не будет выглядеть, как птичье гнездо. *Рональд Рейган*

6. Перекладіть запропоновані тексти.

ТЕКСТ 1

Восстановление сетей водоотведения является актуальной задачей сохранения и развития инфраструктуры крупных городов Украины.

Практически все эксплуатируемые длительный период (40 и более лет) сети канализации имеют признаки снижения надежности и долговечности, а учащающиеся аварийные ситуации на канализационных коллекторах свидетельствуют о критическом состоянии сетей, угрожающем в отдельных случаях существенными социальными, экономическими и экологическими последствиями.

Проблема восстановления надежности и долговечности сетей водоотведения является актуальной не только для отечественной строительной отрасли, о чем свидетельствует большое разнообразие вариантов технологии восстановления сетей с применением различных коррозионноустойчивых материалов. Подобные варианты восстановления, как правило, требуют существенных финансовых затрат, и, к тому же, не всегда обеспечивают эффективность и универсальность конструктивных и технологических решений по восстановлению эксплуатационной пригодности, надежности и долговечности сетей водоотведения.

В последние годы в Украине санацию канализационных сетей выполняют с применением различных видов труб, изготовленных на основе полимеров (стеклопластиковые, полиэтиленовые). Также для защиты железобетонных конструкций широкое распространение получил профилированный полиэтилен (полиэтиленовые листы с анкерными ребрами). Несмотря на многочисленные положительные качества этого материала, такие как универсальность и удобство

применения, высокая устойчивость к действию агрессивных сред, к его существенным недостаткам следует отнести высокую стоимость.

Для канализационных тоннелей с внутренними размерами, обеспечивающими возможность доступа при отсутствии возможности санации при помощи труб практически отсутствует возможность устройства защитной обделки полимерными покрытиями. Таким образом, в современной практике отсутствуют альтернативные методы, позволяющие с применением изделий, изготовленных из полимерных композиций на основе вторичного сырья, выполнять восстановление защитной обделки в описанных выше условиях, в том числе на действующих тоннелях.

Возможность решения проблемы восстановления сетей канализации за счет применения вторичных полимерных материалов является современной, целесообразной и актуальной задачей, позволяющей за счет утилизации полимерных отходов, совершенствования конструктивных и технологических решений добиться минимизации финансовых затрат.

В настоящее время решение вопроса утилизации отходов является одним из аспектов, способствующих широкому внедрению и применению полимерных композитных материалов в различных отраслях промышленности. Это связано как со стремлением снижения негативного воздействия на окружающую среду, так и с экономическими причинами. Большинство полимерных отходов в природных условиях подвергается биодеструкции в течении 500 лет, что ведет к неблагоприятным экологическим последствиям. Таким образом, сбор и переработка полимерных отходов уменьшают остроту проблемы загрязнения окружающей среды, что в целом создают благоприятные условия для жизнедеятельности людей. Разработка малоотходных экологически безопасных технологий регенерации и переработки вторичных полимерных отходов является одной из важнейших актуальных задач современности.

ТЕКСТ 2

Для обогрева помещений в отечественной и мировой практике в настоящее время широко используются различные инфракрасные электрические обогреватели. В последние годы все большее распространение получают кварцевые электрические обогреватели. Кварцевыми обогревателями принято считать отопительные приборы, конструкции которых в своем составе содержат кварц.

Существует два вида конструкций кварцевых электрических приборов, используемых для обогрева помещений: инфракрасные и монолитные (инфракрасно-конвективные). Инфракрасные обогреватели оснащены излучающими стеклянными кварцевыми трубками, внутри которых запаяны вольфрамовые спирали. При их работе тепло от обогревателей в рабочую зону передается лучистым (инфракрасным) путем. Монолитные кварцевые теплоэлектрообогреватели (МКТЭН) представляют собой панели

прямоугольной формы, изготовленные из смеси кварцевого песка, белой каолиновой глины и мраморной крошки (толченый доломит). Внутри этих панелей уложены нагревающие хромоникелевые спирали. Снаружи обогреватели покрываются декоративным жаростойким слоем лака и/или краски. Такие обогреватели очень часто называют плиточными. Технология их изготовления проста. Первоначально изготавливают раствор из упомянутых выше компонентов в соответствующих пропорциях. Затем его разогревают и заливают в прямоугольную форму. При этом в форму укладывается нагревающая спираль. После окончания заливки формы производят уплотнение смеси. Затем производится ее сушка и спекание изделий под воздействием высокой температуры.

Принцип работы монолитных кварцевых обогревателей заключается в нагреве «песочной» плиты благодаря прохождению электрического тока по находящейся в ней нихромовой спирали. Кварцевый песок, входящий в состав плиты монолитного обогревателя, быстро нагревается и очень медленно отдает тепло после отключения от сети (эффект «горячего кирпича»). Использование его в обогревателе обеспечивает высокую теплоемкость прибора. Нагретая плита имеет максимальную температуру наружной поверхности до 95- 98°C (в зависимости от выбранного режима отопления). Эта плита с помощью инфракрасного излучения передает часть тепла в рабочую зону отапливаемого помещения. Кроме того, от этой плиты путем конвекции происходит постепенный нагрев воздуха в помещении. При нагреве воздух расширяется, снижается его плотность, и он поднимается вверх. Вначале монолитный кварцевый обогреватель разогревает воздушную прослойку напротив себя, а затем за счет поднятия нагретых потоков воздуха вверх подогревается каждый последующий объем. Таким образом, монолитный кварцевый обогреватель выполняет одновременно функции инфракрасного и конвекционного отопительного прибора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архангельська А. М. Українська мова: посібник із розвитку мовлення. Украинский язык: пособие по развитию речи. Посібник / Архангельська А. М., Левченко О. П., Мокієнко В. М. – СПб. : Изд-во «КАРО», 2012. – 336 с.
2. Должикова Т. І. Практиким з лінгвістики тексту / Т. І. Должикова, І. В. Мілева, А. В. Нікітіна. – К. : Ленвіт, 2011. – 246.
3. Конституція України. – Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30, ст. 141.
4. Левченко О. П. Науковий стиль: культура мовлення : навч. посіб. / О. П. Левченко. – Л. : Вид-во Львівськ. політехніки. – 2012. – 204 с.
5. Мацько Л. І. Культура української фахової мови / Мацько Л. І., Кравець Л. В. – К. : Академія, 2007. – 360 с.
6. Мілева І. В. Мовленнєвий етикет ділового спілкування : навч.-метод. посіб. / І. В. Мілева. – Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 85 с.
7. Поляков А. Порівняння мовного законодавства деяких європейських країн та України / Рух захисту української мови. – Режим доступу: <http://zahystmovy.org.ua/movne-zakonodavstvo-deyakyh-yevropejs/>
8. Про Концепцію державної мовної політики. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/161/2010
9. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування : навч. посіб. – 2-ге видання, перероблене і доповнене. – К. : Знання, 2006. – 291 с.
10. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник / Шевчук С. В., Клименко І. В. – 2-ге вид., виправ. і доповнен. – К. : Алерта, 2011. – 696 с.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
ТЕМА 1. Поняття національної та літературної мови. Види мовних норм.....	4
ТЕМА 2. Основи культури мови. Словники в професійному мовленні.....	7
ТЕМА 3. Основи українського правопису.....	9
ТЕМА 4. Публічний виступ як важливий засіб комунікації переконання.....	15
ТЕМА 5. Ділові папери в професійному спілкуванні.....	18
ТЕМА 6. Українська термінологія в професійному спілкуванні...	21
ТЕМА 7. Науковий стиль і його засоби в професійному спілкуванні.....	23
ТЕМА 8. Переклад текстів фахового спрямування.....	31
Література.....	38

Навчальне видання

Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» для студентів спеціальності 144 «Теплоенергетика» / уклад: І.В. Мілева, М.О. Ходаківська. – Харків : ХНУБА, 2020. – 39 с.

Укладачі: Ірина Володимирівна Мілева,
Марія Олександрівна Ходаківська

Відповідальний за випуск: Т.В. Креч

За редакцією автора

План 2021, поз. 165
Підп. до друку 25.11.20
Надруковано на ризографі.
Тираж 50 екз.

Формат 60x84 1\16
Ум. друк. арк. 1,9
Зам. № 6375

Папір друк. № 2.
Безкоштовно.

ХНУБА, 61002, Харків, вул. Сумська, 40

Підготовлено та надруковано РВВ
Харківського національного університету
будівництва та архітектури